

Љиљана С. Аћимовић¹
Универзитет у Бањој Луци
Филолошки факултет

КЊИЖЕВНОСТ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

Zobenica, Nikolina (2018), *Didaktika nemačke književnosti kao strane*, Novi Sad: Filozofski fakultet.

У издању Филозофског факултета из Новог Сада објављена је крајем 2018. године монографија професорке њемачке књижевности Николине Зобеница *Дидактика немачке књижевности као стране*. Монографија је, како је наглашено, резултат пројекта *Језици и културе у времену и простору*. Књига је подијелена у тринаест поглавља: „Увод” (8–10), „Дидактика стране књижевности као научна дисциплина” (11–26), „Место и улога књижевности у настави немачког језика” (27–57), „Избор књижевних текстова у настави” (58–84), „Књижевни жанрови у настави” (85–111), „Медији у настави књижевности” (112–124), „Књижевност и интегративна настава” (125–144), „Методе у настави књижевности” (145–170), „Вежбе и задаци у настави књижевности” (171–188), „Фазе у настави” (189–206), „Припрема часа немачке књижевности” (207–208), „Вредновање постигнућа у настави књижевности” (209–228), „Завршна разматрања” (229–231). Монографију отвара „Предговор” (7), а закључује обимна „Литература” (232–245).

Ауторка у „Предговору” наглашава да је монографија *Дидактика немачке књижевности као стране* настала као резултат дугогодишње наставне праксе, њене рефлексије, научних истраживања и примјене различитих наставних метода, поступака и модела у универзитетској настави њемачке књижевности. Примарни циљ монографије јесте да систематски прикаже теорију и науку једне релативно нове научне и наставне дисциплине. Она је намијењена научној и стручној публици, дидактичарима, и садашњим и будућим наставницима њемачког језика и књижевности, а писана је у нади да ће допринијети стварању свијести о значају књижевности у настави страних језика, као и побољшању наставне праксе њемачког језика и књижевности у школама и на универзитетима (7).

¹ ljiljana.acimovic@ff.unibl.org

У уводном дијелу дефинисани су предмет и циљеви проучавања с посебним нагласком на: адекватан избор текстова, адекватан избор наставних метода и поступака, адекватан начин организовања наставног процеса и адекватан начин вредновања ученичких постигнућа. У изради монографије кориштено је неколико научних метода: метода анализе и синтезе постојећих садржаја, анализа садржаја одабраних уџбеника њемачког језика за средње школе у Србији и представљање резултата те анализе, те анкетно испитивање. Грађа је структурирана према принципу дедукције и прати процес планирања наставе – од циља, преко материјала до реализације и вредновања наставног процеса.

Цјелина „Дидактика стране књижевности као научна дисциплина” доноси дефиницију термина *дидактика* и *методика* успостављајући однос између поменутих појмова, при чему се изводи закључак да се методика у научној литератури не дефинише као научна дисциплина, већ се повезује са струком односно са наставном праксом. У наставку се уводе термини *лингводидактика* и *глотодидактика* са констатацијом да се ради о синонимним терминима, тј. о научној дисциплини насталој на додиру лингвистике, дидактике и методике. Но, дидактика страног језика не подразумијева само ова знања него и знања из културологије и науке о књижевности. Потпоглавље о дидактици књижевности на матерњем и на страном језику разматра њене задатке, а ауторка истиче: „У задатке дидактике књижевности спада и проучавање повезаности између општих и предметних наставних циљева и компетенција, предмета и садржаја (различитих подела књижевности, жанрова и медија), метода (когнитивних, забавних, креативних и продуктивних), медија (наставни материјали, цели текстови, електронски медији), облика рада (индивидуални, тандем или групни), ученичких предиспозиција (узраст, интересовања, мотивација, предзнања и способности, хоризонт разумевања), провере постигнућа и оквирних институционалних услова (тип школе, време наставе, наставни планови, образовни стандарди и захтеви оцењивања)” (15). Ови задаци се преносе и на наставу књижевности на страном језику, а у први план се истичу теоријска и емпиријска истраживања наставе књижевности на страном језику, те научно и друштвено бављење овом дисциплином. Дидактика стране књижевности као дисциплина дефинише се на четири начина: као теорија, као наука, као примјењена наука и као још недовољно развијено поље бављења компетенцијама наставника.

Посебан дио у овом поглављу нуди преглед релевантних савремених приступа у науци о књижевности, при чему је указано на истакнуто мјесто које у том контексту припада естетици рецепције и постструктуралистичким теоријама. Из тога се изводи закључак да су ови научни принципи условили промјену рада

са текстом у настави, јер се „више не тежи *једној*’ тачној’ интерпретацији, већ се текст посматра као полазиште за различите анализе и тумачења, при чему се тежиште ставља на ученике и њихово читање и креативан рад са текстом” (20). На тај начин књижевно дјело постаје средство за стицање интеркултурне компетенције.

У наредном потпоглављу ауторка говори о историји наставе и дидактике стране књижевности, и то, с једне стране, у Њемачкој, гдје она већ има извјесну традицију, и, с друге стране, у Србији, у којој је ова дисциплина још у повоју.

Сљедећа цјелина носи наслов „Место и улога књижевности у настави немачког језика”. Она почиње констатацијом да је мјесто књижевности у настави њемачког језика већ дуже вријеме предмет расправа међу лингводидактичарима и да се поставља питање да ли књижевност уопште треба да буде дио наставе страног језика, те, уколико је одговор позитиван, с којим циљем, с којим садржајима и на који начин треба да се обрађује (27). Након што су наведени аргументи за и против књижевности у настави страног језика, закључено је да књижевност не мора да буде демотивишући фактор у настави, али да је неопходно да наставници знају како и шта да раде са литерарним текстовима. У наставку се наводе Копенштајнерове (Korpensteiner) тезе за рад са књижевношћу у настави њемачког језика као страног. Мјесто и статус књижевности у образовању, наводи ауторка, прописује се званичним документима. На европском нивоу то је *Заједнички европски референтни оквир за језике*, а на државном су то наставни планови. У свим овим документима књижевност је недовољно заступљена, а очигледне су и неуједначености и недостатак јасних смјерница за рад са књижевним текстовима. Препорука је увођење књижевности за младе, као и спровођење емпиријских истраживања с циљем утврђивања стварног стања кад је у питању удио књижевних текстова у средњошколској настави страних језика. У наставку овог поглавља ауторка говори о књижевности и циљевима наставе уопштено, о циљевима наставе страног језика, циљевима наставе књижевности и о циљевима наставе књижевности на страном језику. Њен став је да је потребно ревидирати списак циљева у настави стране књижевности, те у вези са тим у први план истаћи оне циљеве који се једино могу остварити преко умјетности ријечи и који литерарне текстове издвајају од осталих врста текстова и самим тим њихову имплементацију у настави страних језика чине нужном. Из формулације циљева произлази да је тежиште у раду са књижевним текстовима на страном језику усмјерено на развијање три типа компетенција: књижевне, интеркултуралне и језичке. Закључни сегмент овог поглавља бави се дефинисањем појма *компетенција*, њеним компонентама,

улогом књижевности у настави страног језика у стицању и развијању општих и специфичних компетенција, моделима компетенција, те компетенцијама које садашњи и будући наставници треба да посједују како би на адекватан начин радили са књижевним текстовима у настави њемачког језика.

Избором књижевних текстова у настави бави се четврто поглавље. У њему се износе бројни и разнолики критеријуми за избор текстова који служе као полазиште приликом селекције књижевних текстова јер се не могу сви критеријуми примијенити на све текстове, нити се увијек могу лако разграничити. Питање избора књижевних текстова зависи од приступа (књижевнонаучни или педагошки) и отвара двије дилеме: да ли изабрати канонска или савремена књижевна дјела и да ли одабрати литерарна дјела за одрасле или пак она за дјецу и младе. Наглашено је да сваки избор има своје предности и недостатке, али да увијек треба имати на уму циљ који се жели постићи, као и одлуку о стављању тежишта на одређену/е компетенцију/е. Посебне цјелине унутар овог поглавља за тему имају општу, савремену и дјечију књижевност. Поглавље заокружује излагање о аутентичним и дидактизованим књижевним текстовима.

Пета цјелина разматра књижевне жанрове у настави. У оквиру рада са приповједачким текстовима издвајају се, наводи ауторка, различити концепти, а избор концепта зависи од тога да ли се тежиште у настави ставља на циљеве или компетенције, а зависи и од интересовања и узраста ученика. Бајка и кратка прича посебно су издвојене унутар епског књижевног рода. Упркос ставу да је лирика „тежак” жанр, могућности њене примјене у настави су вишеструке: игре са пјесмама и писање пјесама према утврђеној шеми, креативно и продуктивно читање дјелимично измијењених пјесама, активно слушање и читање, продуктивна конкретизација књижевних текстова, продуктивна измјена књижевних текстова, те продуктиван рад са књижевним текстовима. Наведене могућности примјене лирских текстова посматрају се као допуна традиционалним приступима и разговору на часу, а преферира се групни облик рада. За драму и позориште представљена су три могућа концепта примјене у настави на матерњем језику: као средство за стицање знања и способности, позориште као вид естетског образовања и као предмет наставе. Као методски поступци у раду са драмским текстом на страном језику препоручују се: инсценирање текста или играње улога на основу дијелова текста, прерада и обрада текста за извођење на сцени, поређење књижевног текста и представе, те писање различитих врста текстова о позоришном комаду. Ову цјелину затвара разматрање о мјесту и значају филма, као и о могућностима имплементације филма у настави.

Наредно поглавље за тему има медије у настави књижевности. Појам *медија* користи се у ужем смислу, тј. прави се разлика између медија као средства односно медија као предмета наставе. Укључивање медија у наставу књижевности обухвата четири аспекта: медијалну компетенцију, читалачку компетенцију, естетско образовање и политичко образовање. У оквиру модерних медија излагање је концентрисано на радио, телевизију, дигиталне медије и њихову примјену у настави књижевности.

Књижевност и интегративна настава тема је седме цјелине. У њој се разматра повезивање два или више предмета с циљем проширења и умрежавања различитих знајних могућности. У том контексту прави се разлика између корелације и интегративне наставе, а посебно се скреће пажња да ова два термина, иако уско повезани, нису синоними, јер се свака интегративна настава заснива на корелацији, али постојање корелације не подразумијева увијек интегративну наставу (126). Књижевност је посебно погодна за повезивање са другим областима, те су предочене могућности повезивања књижевности и језика, књижевности и културе, књижевности и ликовних умјетности, те књижевности и музике. Отворена и пројектна настава представљене су као нарочито погодни наставни концепти у интегративној настави јер се фокусирају на ученике.

У наредном поглављу у центру пажње су методе у настави књижевности. Оне су подијељене на општедидактичке и парцијалнодидактичке методе, при чему је свака метода представљена с тежиштем на њеним предностима и могућностима кориштења у настави страног језика и у настави књижевности на страном језику. Најважније питање у том контексту је питање семантизације књижевног текста на страном језику, а однос наставника и дидактичара, као и однос теорије и праксе увелико се размимоилазе у том питању.

Девета цјелина бави се вјежбама и задацима у настави књижевности. Поглавље отвара излагање о вјежбама и задацима у настави страног језика, при чему се наводе различите могуће подјеле вјежби. Ауторка скреће пажњу на разлике између задатака и вјежби. На овом мјесту презентоване су и: вјежбе за разумијевање књижевног текста (вјежбе читања, вјежбе слушања, аудио-визуелне вјежбе), вјежбе и задаци продукције на основу књижевног текста (вјежбе и задаци писања, вјежбе говора), вјежбе интеркултурне комуникације и вјежбе језичког посредовања. Закључак је да се овим вјежбама развијају и пратеће компетенције у настави књижевности, језичке и интеркултурне, али би требало водити рачуна да оне не постану предмет наставе и да не пређу у први план (188).

Изузетно важно дидактичко питање представљају „Фазе у настави” (десето поглавље). У оквиру фаза у настави страног језика представљени су: модели према редослиједу фаза и најраспрострањенији модел у настави њемачког као страног језика, модел дидактичке анализе. Фазе у настави књижевности су другачије и зависе од постављеног циља. У основи свих модела налази се разјашњење текста. За наставу њемачке књижевности на матерњем језику издвојено је неколико модела. Сваки од модела разликује се према постављеним циљевима и компетенцијама. У излагању су представљени: модел Јиргена Крефта (Jürgen Krefft), модел Гинтера Валдмана (Günter Waldmann), модел Мартина Лојбнера (Martin Leubner), Ање Заупе (Anja Saupе) и Матијаса Рихтера (Matthias Richter), те модел Улфа Абрахама (Ulf Abraham) и Матиса Кепсера (Matthis Kesper). Сви ови модели наставе књижевности предочени су као низ фаза с различитим циљевима у којима се могу примјењивати различите методе. Будући да су фазе сувише уопштено формулисане и будући да тешко могу да представљају основу за припрему часа књижевности, помоћ у организовању часа нуде детаљније разрађени микро- (Ротов [Roth]) и макромодели (Рупов [Rupp], Абрахамов и Кепсеров). Цјелину заокружује излагање о фазама у настави књижевности на страном језику базирано на правилима и фазама словеначке дидактичарке њемачке књижевности као стране Неве Шлибар и приказ модела аустријског дидактичара Јиргена Копенштајнера, који повезује елементе језичког и књижевног модела. Одлука о избору модела који ће бити кориштен препуштена је наставницима, а постављени циљеви, методе, поступци и модел треба да буду усклађени са могућностима и интересовањима ученика.

Наредно поглавље (једанаесто) даје приједлог обрасца припреме часа њемачке књижевности као стране.

О вредновању постигнућа у настави књижевности излаже се у сљедећој цјелини. У том контексту говори се о провјеравању и оцјењивању, а истиче се да је објективност оцјене изузетно важна. Предочени су и основни принципи којих наставник треба да се придржава приликом оцјењивања, врсте провјера и оцјењивања, врсте оцјена и поступци оцјењивања (усмено испитивање и писмено оцјењивање: тестови, есеји, домаћи радови, портфолио), самооцјењивање, извјештавање, оцјењивање постигнућа у настави њемачке књижевности и провјере и процјене достигнућа у настави њемачког језика и књижевности. Закључак ове цјелине је да се у стандардима постигнућа за страни језик у вези са књижевним текстовима вреднује само вјештина рецепције, односно читања са разумијевањем, док други аспекти наставе књижевности као што су аналитичке

вјештине, формирање става, стицање књижевног знања, креативно-продуктивни рад нису предвиђени. Препорука је да се с обзиром на полисемичност књижевних текстова из које произлази субјективност у њиховом разумијевању и процјењивању туђег разумијевања као критеријуми вредновања постигнућа уведу самооцјењивање с оцјењивањем и краћи, неформални извјештаји (228).

Завршна разматрања сумирају излагање у виду смјерница за наставну праксу. Ауторка посебно наглашава да је дидактика њемачке књижевности као стране у Србији толико маргинализована да је скоро невидљива (231). Она указује и на још неистражене аспекте и теме за потенцијална будућа истраживања која је потребно спровести да би се дидактика њемачке књижевности као стране фундирала као самостална научна и наставна дисциплина.

На крају сваког поглавља посебно су издвојене и истакнуте најзначајније тезе поменуте цјелине.

Поглавље о литератури доноси обиман списак кориштене релевантне предметне литературе на њемачком и српском језику распоређене алфаветским редослиједом, која може да послужи као оријентир и полазиште за даљи рад на ову тему. Посебно треба истаћи чињеницу да је преко 90% извора секундарне литературе новијег датума, што значи да су публиковани након 2000. године, што говори у прилог актуелности монографије.

Монографија *Дидактика њемачке књижевности као стране* намијењена је научној и стручној публици, дидактичарима и наставницима њемачког језика и књижевности. У данашње вријеме, у којем доминирају приступи који су готово потпуно потиснули књижевност из наставе страних језика, једна оваква монографија представља драгоцјену основу и незаобилазно полазиште за поновно увођење књижевности у наставу страних језика. Увођење књижевности је неопходно и због тога јер се посебно истиче њен потенцијал за стицање различитих компетенција као и за развијање личности младих људи.

Ауторка је брижљиво сегментирала свако поглавље монографије темељећи их на релевантној и актуелној научној и стручној литератури. Монографија *Дидактика њемачке књижевности као стране* професорке Николине Зобеница представља изузетан допринос теоријском изучавању дидактике наставе и њемачког језика и њемачке књижевности као стране, поготово имајући на уму да се дидактика њемачке књижевности као стране код нас налази тек у зачецима.